

บทบาทของเครือข่ายการย้ายถิ่น
ของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายู
ในร้านต้มยำ ประเทศมาเลเซีย

The Role of Migrant Networks among
Malay Thai worker
in Tom Yam Restaurants
Malaysia

สุทธิพร บุญมาก¹
Suttiporn Bunmak

¹ อาจารย์ ดร., ประจำสาขาวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

**บทบาทของเครือข่ายการย้ายถิ่นของแรงงาน
ของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายู
ในร้านต้มยำ ประเทศมาเลเซีย**

บทคัดย่อ

แรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูจำนวนมากจากในพื้นที่ชายแดนภาคใต้เดินทางเข้าไปทำงานในร้านต้มยำที่ประเทศมาเลเซีย เนื่องจากแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูมีเครือข่ายการย้ายถิ่นที่เชื่อมโยงข้ามพรมแดนไทย-มาเลเซียทำให้เกิดการย้ายถิ่นแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูเป็นจำนวนมากในร้านต้มยำ บทความนี้จะอธิบายบทบาทของเครือข่ายการย้ายถิ่นของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายู ในร้านต้มยำ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยชาติพันธุ์วรรณาที่มีเทคนิค วิธีการเก็บข้อมูลหลากหลาย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลหลักคือแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายู จำนวน 60 คน ด้วยเทคนิควิธีการแบบลูกโซ่ รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการร้านต้มยำจำนวน 8 คน ระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2551 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ.2552 ในกรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย การวิจัยครั้งนี้พบว่าเครือข่ายการย้ายถิ่นของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายู มีบทบาทสำคัญในกระบวนการย้ายถิ่นแรงงานระหว่างประเทศที่ผิดกฎหมายอย่างต่อเนื่อง เครือข่ายการย้ายถิ่นนี้เป็นกลไกสำคัญซึ่งเอื้ออำนวยต่อกระบวนการย้ายถิ่นของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูที่ทำงานในร้านต้มยำ ทว่าบทบาทของเครือข่ายนี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะบทบาทเชิงบวกเท่านั้น แต่ยังรวมถึงบทบาทเชิงลบที่มีต่อแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูด้วย

คำสำคัญ:

เครือข่ายการย้ายถิ่น บทบาท แรงงานย้ายถิ่น คนไทย

Abstract

There are many Malay-Thai unauthorized migrant workers who are Patani Malay ethnic from the lower southern Thailand working at Tom Yam restaurants all over Malaysia by Patani Malay entrepreneurs. Tom Yam restaurants are Thai Halal food business. This paper seeks to explain migrant networks were used by Patani Malay workers in Malaysia. It draws on ethnographic fieldwork, at Tom Yam restaurants in Kuala Lumpur with in-depth interview, participant and non-participant observations between November 2008 and April 2009. Migrant networks are important functions and effect outcomes in various stages of the migration process among workers. Migrant networks share and get involved with the migration process and the way of life of their members in a multiple levels and ways, both in Thailand and Malaysia. There are not only positive roles of migrant networks but also negative roles of migrant networks. These migrant networks constitute a very important source of information about availability of job opportunities and economic resource in Malaysia but also are in shaping life of Patani Malay workers in Malaysia.

Keywords:

Migrant network, Role, Migrant worker, Patani Malay, Malaysia

บทนำ

การย้ายถิ่นของคนไทยเชื้อสายมลายูในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีมาก่อนที่ดินแดนมลายูได้ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ เมื่อปี พ.ศ.2452 ที่สยามและอังกฤษทำข้อตกลงแบ่งแยกดินแดนรัฐกลันตัน (Kelantan) รัฐเคดาห์ (Kedah) รัฐตรังกานุ (Terengganu) และรัฐเปอรลิส (Perlis) เป็นของอังกฤษ และพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลानราธิวาส สตูล และสงขลาเป็นดินแดนของประเทศไทย การแบ่งแยกเส้นเขตแดนครั้งนั้นเป็นการแบ่งแยก คนไทยเชื้อสายมลายูออกจากแผ่นดินมลายู แต่เส้นแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศไทย และประเทศมาเลเซียเป็นเพียงเส้นเขตแดนทางการเมืองการปกครองเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายมลายูกับคน

มาเลเซียเชื้อสายมลายูในประเทศมาเลเซียยังคงมีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

การย้ายถิ่นของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูจากจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้าไปรับจ้างทำงานในประเทศมาเลเซียเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมายาวนาน โดยเฉพาะการย้ายถิ่นที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย (illegal migration) ผ่านการช่วยเหลือของเครือข่ายการย้ายถิ่นทั้งในประเทศไทย และประเทศมาเลเซียในรัฐชายแดนของประเทศมาเลเซียที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศไทย คือ รัฐกลันตัน รัฐเคดาห์ รัฐเปอรลิส และรัฐเปรัก ปัจจุบันการย้ายถิ่นของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูที่เข้าไปทำงานในประเทศมาเลเซียไม่เพียงจำกัดรูปแบบการเดินทางเข้าไปทำงานแบบตามฤดูกาลเท่านั้น (seasonal labour migration) และแบบเข้าไปเป็นกะ (commuting labour migration) แต่การย้ายถิ่นเข้าไปทำงานแบบไปๆ มาๆ (circular labour migration) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญทำให้มีแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูย้ายถิ่นเข้าไปประเทศมาเลเซียจำนวนมากขึ้น ทั้งจำนวนคน และพื้นที่ปลายทาง (destination areas) ของการย้ายถิ่นก็ขยายวงกว้างออกไปยังรัฐอื่นๆ ทั่วประเทศมาเลเซีย (Klanarong, 2003) โดยเฉพาะการเข้าไปเป็นแรงงานรับจ้างในร้านต้มยำ (ชิดชนก ราธิมมูลา, 2551; Muhamed & Chantavanich, 2001)

ร้านต้มยำเป็นธุรกิจร้านอาหารไทยฮาลาลที่ได้รับความนิยมในประเทศมาเลเซีย ซึ่งเป็นธุรกิจขนาดเล็ก และธุรกิจครอบครัว โดยส่วนใหญ่มีคนไทยเชื้อสายมลายูที่เป็นพลเมืองของประเทศมาเลเซียเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ ธุรกิจร้านต้มยำนี้เป็นศูนย์กลางความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการคนไทยเชื้อสายมลายูและแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากการมีธุรกิจร้านต้มยำเป็นจำนวนมากในประเทศมาเลเซียทำให้มีความจำเป็นต้องอาศัยแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูจำนวนมากเพราะแรงงานไทยเชื้อสายมลายูเป็นแรงงานต่างชาติที่มีต้นทุนแรงงานต่ำกว่าแรงงานท้องถิ่นในประเทศมาเลเซีย ประกอบกับผู้ประกอบการคนไทยเชื้อสายมลายูมีเครือข่ายการย้ายถิ่นที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างถิ่นปลายทาง (destination areas) ในประเทศมาเลเซียกับถิ่นต้นทาง (sending areas) ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในการจัดหาแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูเข้าไปทำงานในร้านต้มยำในประเทศมาเลเซีย

เครือข่ายการย้ายถิ่นของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูในธุรกิจร้านต้มยำเปรียบเสมือนเส้นใยแมงมุมที่มีการถักทอเชื่อมโยงระหว่างกันและกัน และยังมีการขยายวงกว้างออกไปทำให้มีความสัมพันธ์และโครงสร้างของเครือข่ายอย่างกว้างขวางในประเทศมาเลเซีย เครือข่ายการย้ายถิ่นของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูนี้มีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการย้ายถิ่นข้ามพรมแดนระหว่างไทย-มาเลเซีย บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

อธิบายถึงบทบาทของเครือข่ายการย้ายถิ่นของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูที่ทำงานในร้านต้มยำที่ประเทศมาเลเซีย รวมถึงความเป็นมาของธุรกิจร้านต้มยำที่เป็นหัวใจหลักของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูที่ทำงานในประเทศมาเลเซีย ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจต่อเครือข่ายการย้ายถิ่นที่มีความสำคัญในการย้ายถิ่นแรงงานข้ามพรมแดนไทย-มาเลเซียของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ทั้งบทบาทเชิงบวกและบทบาทเชิงลบที่มีต่อเครือข่ายการย้ายถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการย้ายถิ่น

ปรากฏการณ์การย้ายถิ่นแรงงานระหว่างประเทศมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องจากมีจำนวนผู้ย้ายถิ่นเพิ่มมากขึ้น การอธิบายปรากฏการณ์การย้ายถิ่นแรงงานระหว่างประเทศ (international labour migration) มีอยู่หลายแนวคิดทฤษฎีทั้งในระดับมหภาค (macro level) ให้ความสำคัญกับตัวแปรเชิงโครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรมของทั้งประเทศต้นทาง (sending country) และประเทศปลายทาง (destination country) ส่วนการวิเคราะห์ในระดับจุลภาค (micro level) ที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยในระดับปัจเจกบุคคล (individual) หรือ ครอบครัว (household) ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่น เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การย้ายถิ่นให้ดียิ่งขึ้น แต่ในระยะหลังมีความพยายามเชื่อมโยงปัจจัยระดับมหภาคเข้ากับปัจจัยระดับจุลภาคในระดับกลางหรือเมโส (meso level) เพื่อพยายามทำความเข้าใจที่ดียิ่งขึ้นต่อสาเหตุของการย้ายถิ่นที่มีอย่างต่อเนื่อง ทฤษฎีที่ใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์การย้ายถิ่นมีจำนวนมาก ทั้งนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอทฤษฎีหลักของการวิเคราะห์การย้ายถิ่น 3 ทฤษฎี ได้แก่ (Massey, Arango et al. 1998)

1. ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์คลาสสิกใหม่ (neo-classical economic) เป็นการวิเคราะห์ในระดับมหภาค (macro level) แบบแผนการย้ายถิ่น และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นอธิบายตามทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์กลุ่มคลาสสิกใหม่ เกี่ยวกับดุลยภาพทางด้านเศรษฐกิจ นักวิชาการกลุ่มนี้มักจะอ้างถึงแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยผลักดัน ได้แก่ ความยากจน การขาดแคลนที่ดิน การมีประชากรจำนวนมากในประเทศต้นทาง (sending country) และปัจจัยดึงดูด ได้แก่ โอกาสในการมีงาน ค่าจ้างแรงงาน ความทันสมัยของประเทศปลายทาง (destination country) นักเศรษฐศาสตร์คลาสสิกใหม่ให้ความสำคัญกับความแตกต่างและความไม่สมดุลในเงื่อนไขการจ้างงาน และค่าจ้างระหว่างประเทศ ผลของความไม่เท่าเทียมของค่าจ้างหรือแรงงานส่วนเกินของประเทศต้นทางจะเคลื่อนย้ายไปสู่ประเทศปลายทางที่มีค่าจ้างที่สูงกว่าหรือมีแรงงานไม่เพียงพอ ผู้ย้ายถิ่นแต่ละคนจะทำการตัดสินใจเลือกที่จะย้ายไปประเทศใด ขึ้นอยู่กับการประเมิน

โอกาสทางเศรษฐกิจของประเทศนั้นๆ ในตลาดแรงงาน ซึ่งจะนำไปสู่ความเท่าเทียมกันของค่าจ้างในระยะยาวและก่อให้เกิดดุลยภาพทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ต้นทางและประเทศปลายทาง การวิเคราะห์ระดับมหภาคของเศรษฐศาสตร์คลาสสิกใหม่มีความสำคัญต่อการอธิบายการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ แต่สาเหตุของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศไม่ได้จำกัดเฉพาะเรื่องของความแตกต่างด้านค่าจ้างแรงงาน และเศรษฐกิจระหว่างประเทศเท่านั้น แต่ยังมีปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น ปัจจัยทางสังคม และวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อกระแสการย้ายถิ่นระหว่างประเทศอีกด้วย

2. กลุ่มทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ (new economic) เป็นการวิเคราะห์ในระดับจุลภาค (micro level) พฤติกรรม และกระบวนการตัดสินใจย้ายถิ่นอธิบายตามทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์แนวใหม่มองการย้ายถิ่นระหว่างประเทศมีความซับซ้อนมากกว่าตัวแปรเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจ โดยนำปัจจัยทางสังคมมารวมอธิบายกับปัจจัยทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน การตัดสินใจย้ายถิ่นเป็นผลมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน ที่พยายามลดหรือกระจายความเสี่ยงของรายได้ โดยอาศัยการย้ายถิ่นของสมาชิกคนใดคนหนึ่งในครัวเรือนเป็นแหล่งที่มาของรายได้ครัวเรือน การตัดสินใจย้ายถิ่นจึงไม่ใช่เรื่องปัจเจกบุคคลแต่เป็นการตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกในครัวเรือน ความต้องการรายได้เพื่อนำมาพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของครอบครัว อาจจะเป็นสิ่งที่สำคัญของสมาชิกในครัวเรือน ที่ย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ หน่วยในการวิเคราะห์ระดับครัวเรือนเป็นสิ่งสำคัญในการอธิบายสาเหตุของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ ทั้งนี้การวิเคราะห์การย้ายถิ่นระหว่างประเทศจึงไม่สามารถขาดการพิจารณาในมิติของครัวเรือนร่วมด้วย แต่แนวคิดนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์บนพื้นฐานที่ว่าได้ละเลยมุมมองเชิงประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นสาเหตุของการย้ายถิ่น

3. แนวคิดว่าด้วยเครือข่ายการย้ายถิ่น (migrant network) เป็นการวิเคราะห์ปรากฏการณ์การย้ายถิ่นระดับกลางหรือเมโส (meso level) ถึงแม้ว่าตัวแปรเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเป็นปัจจัยพื้นฐานของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ แต่เครือข่ายการย้ายถิ่นก็เป็นปัจจัยที่มีสำคัญต่อการย้ายถิ่นเป็นอย่างยิ่ง แนวคิดเครือข่ายการย้ายถิ่นถูกสร้างขึ้น เพื่ออธิบายการมีกระแสของการย้ายถิ่นที่ของประเทศต้นทาง และประเทศปลายทางที่สูงแห่งใดแห่งหนึ่ง ซึ่งมีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ย้ายถิ่นที่อยู่ในประเทศปลายทางเข้ากับครอบครัว และชุมชนที่อยู่ในประเทศต้นทาง เครือข่ายการย้ายถิ่นนี้จึงเป็นตัวแปรหลักในการเชื่อมโยงกระบวนการย้ายถิ่นระหว่างประเทศต้นทางกับประเทศปลายทางเข้าด้วยกัน

เครือข่ายการย้ายถิ่น (migrant network) ถือว่าเป็นหัวใจหลักในการศึกษาการย้าย

ถิ่นฐาน (immigration) เครือข่ายการย้ายถิ่นเป็นเสมือนสะพานเชื่อมระหว่างความสัมพันธ์ปัจเจกบุคคล และโครงสร้างสังคม ดังนั้นการวิเคราะห์ตามแนวคิดที่ว่าด้วยเครือข่ายการย้ายถิ่นจึงเป็นการศึกษาวิเคราะห์ระดับกลางหรือเมโส (meso level) ที่ เป็นความพยายามเชื่อมโยงการอธิบายในระดับปัจเจกบุคคลที่เป็นระดับจุลภาค (micro level) เข้ากับปัจจัยทางโครงสร้างทางสังคมที่เป็นระดับมหภาค (macro level) แนวคิดวิเคราะห์ระดับกลางนี้เน้นที่บทบาทของผู้กระทำในการเข้าถึงทรัพยากร เช่น ข้อมูลข่าวสาร อำนาจ และทุน

เครือข่ายการย้ายถิ่น หมายถึง ชุดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal ties) ที่เชื่อมโยงผู้ย้ายถิ่น (migrants) อดีตผู้ย้ายถิ่น (former migrants) และผู้ที่ไม่ได้ย้ายถิ่น (non-migrants) ในถิ่นต้นทาง (origin areas) และถิ่นปลายทาง (destination areas) ความสัมพันธ์ของเครือญาติ (kinship) เพื่อน (friendship) และจิตวิญญาณความเป็นคน ถิ่นกำเนิดเดียวกัน (community origin) (Massey, Arango et al. 1998, 42) กล่าวคือ เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมภายในครอบครัว ญาติ เพื่อน หมู่บ้าน และคนร่วมชาติ ของผู้ย้ายถิ่นที่อยู่ในถิ่นปลายทางที่เชื่อมโยงสายใยระหว่างบุคคลจากถิ่นปลายทางเข้ากับถิ่นต้นทางของผู้ย้ายถิ่น หรือเป็นการเชื่อมโยงสายใยของอดีตผู้ย้ายถิ่นจาก ถิ่นต้นทางเข้าสู่ถิ่นปลายทางที่พวกเขาเคยมีประสบการณ์ในการย้ายถิ่น ความสัมพันธ์ ดังกล่าวอาศัยความเชื่อมั่นระหว่างบุคคลภายในเครือข่ายการย้ายถิ่น

สายสัมพันธ์ภายในเครือข่ายการย้ายถิ่น สามารถจำแนกรูปแบบของการเชื่อมโยง เป็น 2 ประเภท คือ ความสัมพันธ์แบบแน่นแฟ้น และแบบผิวเผิน (strong and weak ties) ความสัมพันธ์แบบแน่นแฟ้น (strong ties) หมายถึง ความสัมพันธ์ภายในสมาชิก ในครอบครัวทางสายโลหิต ได้แก่ พี่ น้อง พ่อ แม่ และญาติ เป็นต้น ส่วนความสัมพันธ์แบบผิวเผิน (weak ties) หมายถึง ความสัมพันธ์ของบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิก ในครอบครัวทางสายโลหิต ได้แก่ เพื่อน และ ชาวบ้านในชุมชน เป็นต้น ทั้งสองสายสัมพันธ์เปรียบเสมือนสะพานเชื่อมโยงในเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงโอกาส ทางเศรษฐกิจ และสังคมในระบบสังคมระหว่างสมาชิกในเครือข่ายการย้ายถิ่น

ในการวิจัยครั้งนี้ “เครือข่ายแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายู” ก็คือสายใยความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลที่เชื่อมโยงสายสัมพันธ์ระหว่าง แรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูที่เข้าไป ทำงานในร้านต้มยำ คนไทยเชื้อสายมลายูที่เคยเป็นแรงงานในร้านต้มยำ คนไทยเชื้อสาย มลายูที่เป็นผู้ประกอบการร้านต้มยำ และคนไทยเชื้อสายมลายูที่ไม่เคยย้ายถิ่นไป ทำงานในประเทศมาเลเซียในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย และประเทศมาเลเซีย เข้าด้วยกันโดยผ่านความสัมพันธ์ในฐานะความเป็นเครือญาติ ความเป็นเพื่อน และ

ความเป็นคนไทยเชื้อสายมลายูด้วยกัน ความสัมพันธ์นี้ถูกเชื่อมโยงเข้าสู่การย้ายถิ่นเข้าไปทำงานในร้านต้มยำที่ประเทศมาเลเซียของคนไทยเชื้อสายมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยชาติพันธุ์วรรณา (ethnographic fieldwork) เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมที่เป็นพลวัตด้วยพื้นฐานการเข้าใจมนุษย์และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างเป็นธรรมชาติ (Gubrium and Holstein 1997) การใช้ข้อมูลภาคสนามชาติพันธุ์วรรณานี้สามารถช่วยให้เข้าถึงประสบการณ์จริงของมนุษย์และสังคม เนื่องจากเป็นกระบวนการวิจัยที่ให้ความสำคัญต่อการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมจากมุมมองการมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัย และผู้ให้ข้อมูล อย่างไรก็ตามเทคนิควิธีการเก็บข้อมูลอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นก็มีข้อจำกัด ดังนั้นการใช้เทคนิควิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลายจึงอาจจะช่วยลดข้อจำกัดเหล่านั้นลงได้ (Fetterman, 1998; Berg, 2004) การวิจัยครั้งนี้จึงเลือกใช้เทคนิควิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้อาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในเขตที่เป็นศูนย์กลางของร้านต้มยำที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ระหว่างการเก็บข้อมูล เป็นระยะเวลา 6 เดือน ระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2551 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ.2552 สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาข้อมูลในพื้นที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ เนื่องจากกรุงกัวลาลัมเปอร์มีระยะทางห่างไกลจากชายแดนไทย-มาเลเซีย ทำให้มีกระบวนการย้ายถิ่นที่ซับซ้อนกว่าการย้ายถิ่นข้ามแดนภายในรัฐ ตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย ระยะทางที่ห่างไกลจากชายแดนนี้ทำให้เครือข่ายสังคมแรงงานมีบทบาทความสำคัญยิ่งขึ้น เนื่องจากแรงงานไม่สามารถเดินทางเข้าไปเฝ้ากลับได้เหมือนการย้ายถิ่นบริเวณชายแดนไทย-มาเลเซีย นอกจากนั้นกรุงกัวลาลัมเปอร์ยังมีร้านต้มยำเป็นจำนวนมากกว่าที่รัฐอื่นๆ (ชิดชนก ราฮิมมูลา, 2551) ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาที่กรุงกัวลาลัมเปอร์

เนื่องจากแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูที่เข้าไปทำงานในร้านต้มยำในประเทศมาเลเซียไม่มีความแน่ชัดว่าเป็นใคร และอยู่ที่ไหน ผู้วิจัยจึงอาศัยเทคนิควิธีการหาผู้ให้ข้อมูลหลักแบบลูกโซ่ (snowballing technique) เนื่องจากมีความยุ่งยากในการค้นหาผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการอื่นๆ (Sarantakos, 2005) เมื่อจบสิ้นการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลจะถูกถาม เพื่อให้แนะนำผู้ให้ข้อมูลคนอื่นๆ แต่ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูของการวิจัยครั้งนี้จะต้องมีคุณลักษณะ 5 ประการ เพื่อเป็นการคัดสรร

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ 1) ต้องอาศัยและทำงานในประเทศมาเลเซียอย่างน้อยหนึ่งปี เนื่องจากผู้วิจัยต้องการคัดแยกผู้ย้ายถิ่นตามฤดูกาลที่มีลักษณะการย้ายถิ่นช่วงสั้นๆ และระยะเวลาหนึ่งปีเป็นเกณฑ์ที่สามารถสะท้อนถึงวิถีชีวิตของแรงงานย้ายถิ่นภายในในรอบปี 2) ต้องมีภูมิลำเนามาจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และสงขลา 3) ต้องเป็นคนไทยเชื้อสายมลายูที่พูดภาษามลายูถิ่นโดยกำเนิด 4) กำลังทำงานในร้านต้มยำที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ เนื่องจากอาชีพนี้เป็นอาชีพหลักของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ทำงานในประเทศมาเลเซีย และ 5) จะต้องเป็นแรงงานย้ายถิ่นที่ได้รับค่าจ้างเป็นรายวันหรือรายเดือนที่ผิดกฎหมายที่ไม่มีใบอนุญาตทำงานและ/หรือเอกสารการเข้าประเทศมาเลเซียที่ถูกต้องตามกฎหมาย เนื่องจากแรงงานกลุ่มนี้ที่มีความซับซ้อนของการย้ายถิ่นมากกว่าแรงงานที่เข้าเมืองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูที่เป็นแรงงานในร้านต้มยำ จำนวน 60 คน นอกจากนั้นผู้วิจัยเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ประกอบการร้านต้มยำของผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 8 คน ซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายมลายูในประเทศมาเลเซีย จำนวน 5 คน และคนมาเลเซียเชื้อสายมลายู จำนวน 3 คน เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลและขยายประเด็นจากผู้ให้ข้อมูลหลัก นอกเหนือจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยยังทำการสังเกตการแบบมีส่วนร่วมด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นประจำในที่พักของแรงงาน รวมถึงนอกสถานที่หลังเลิกงาน เช่น การเล่นเกม ดูละคร การแข่งกันฟุตบอล การเล่นเกม และการสนทนาในร้านน้ำชา เป็นต้น ประกอบกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เนื่องจากผู้วิจัยเป็นลูกค้าประจำของร้านต้มยำของผู้ให้ข้อมูลทำงานอยู่อย่างสม่ำเสมอ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และบันทึกการสังเกต รวมถึงบันทึกภาคสนามประจำวันของผู้วิจัยด้วยลายลักษณ์อักษร และนำมาจัดเรียงหมวดหมู่ข้อมูลอย่างเป็นระบบตามประเด็นเนื้อหา และให้รหัสความหมายของเนื้อหาตามหมวดหมู่ เพื่อการจัดกลุ่มเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้มีการตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากบริบทต่างๆ เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องด้วย

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

การนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ความเป็นมาของร้านต้มยำในประเทศมาเลเซีย เพื่ออธิบายถึงธุรกิจร้านอาหารชาติพันธุ์ของผู้ประกอบการ คนไทยเชื้อสายมลายูในประเทศมาเลเซียที่เป็นอาชีพหลักของแรงงานมลายูข้ามเส้นเขตรัฐชาติไทย-มาเลเซีย สำหรับส่วนที่สอง คือ บทบาทของการใช้เครือข่ายการย้ายถิ่นของ

แรงงานมลายูย้ายถิ่นที่ทำงานในธุรกิจร้านต้มยำ

1.ความเป็นมาของร้านต้มยำในประเทศมาเลเซีย

กรุงกัวลาลัมเปอร์มีร้านต้มยำเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะที่กัมปงตานี² (หมู่บ้านตานี) ร้านต้มยำแห่งแรกของกรุงกัวลัมเปอร์เปิดกิจการเมื่อประมาณสี่ทศวรรษที่ผ่านมา โดยนายฮาหมัด³ ซึ่งเป็นคนไทยมุสลิม⁴ จากอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ร้านต้มยำของนายฮาหมัดประสบความสำเร็จอย่างยิ่งในปีแรก ทำให้เขาชักชวนพี่น้องและญาติจากประเทศไทยย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในร้านต้มยำของเขา โดยเขาได้ขยายกิจการและเปิดร้านต้มยำเพิ่มขึ้นภายหลังจากที่ญาติพี่น้องของเขาทำงานเพียงแค่นั้นปี พวกเขาเปิดร้านต้มยำเป็นของตัวเองซึ่งเป็นการดำเนินรอยตามธุรกิจของนายฮาหมัด นอกจากญาติพี่น้องของนายฮาหมัดแล้ว เพื่อนของนายฮาหมัดที่ทำงานในร้านจำนวนสองคนซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายมลายูก็เปิดร้านต้มยำเช่นกัน เพื่อนของนายฮาหมัดทั้งสองคนมีความแตกต่างจากนายฮาหมัดและญาติซึ่งเป็นคนไทยมุสลิม แต่กลุ่มเพื่อนของนายฮาหมัดเป็นคนไทยเชื้อสายมลายู ซึ่งกล่าวได้ว่าร้านต้มยำในกรุงกัวลัมเปอร์ร้านแรกดำเนินการโดยคนไทยมุสลิม และธุรกิจนี้ขยายวงผ่านความสัมพันธ์ทางสังคมของนาย ฮาหมัดในสองประเภทคือ ร้านของคนไทยมุสลิมที่เป็นกลุ่มเครือญาติของนายฮาหมัด และร้านของคนไทยเชื้อสายมลายูกลุ่มเพื่อนนายฮาหมัด ถึงแม้ว่าเจ้าของร้านต้มยำในประเทศมาเลเซียจะเป็นคนพลเมืองไทยเหมือนกัน แต่ทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างทางภาษาในชีวิตประจำวัน รวมถึงความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ในปัจจุบันมีร้านต้มยำเป็นจำนวนมากทั่วประเทศมาเลเซีย โดยส่วนใหญ่คนไทยเชื้อสายมลายูเป็นผู้ประกอบการ

เมื่อมีผู้ประกอบการเปิดร้านต้มยำจำนวนมากในประเทศมาเลเซีย เจ้าของร้านนิยมจ้างลูกจ้างจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ และอดีตลูกจ้างก็นิยมที่จะเปิดร้านต้มยำ

2. กัมปงตานีเป็นนามแฝงของหมู่บ้านแห่งนี้ ซึ่งเป็นชุมชนเก่าของคนมลายูมาเลเซียมุสลิมที่อยู่กลางเมืองกัวลาลัมเปอร์

3. ชื่อบุคคลนี้เป็นนามแฝง ญาติของนายฮาหมัดเป็นผู้เล่าเรื่องประวัติร้านต้มยำในกรุงกัวลัมเปอร์ และผู้ประกอบการรุ่นบุกเบิกเล่าถึงประวัติศาสตร์สังคมเดียวกัน

4. คำว่า “ไทยมุสลิม” ในที่นี้หมายถึงคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามที่ไม่ได้มีเชื้อสายมลายูจากจังหวัดสงขลา หรือพัทลุง โดยพูดภาษาไทยถิ่นใต้ในชีวิตประจำวัน ส่วนคำว่า “คนไทยเชื้อสายมลายู” หมายถึงพลเมืองไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม แต่มีเชื้อสายมลายูจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยพูดภาษามลายูถิ่นปาดานีเป็นภาษาหลักในชีวิตประจำวัน ทั้งสองกลุ่มนี้มีความแตกต่างกันในมิติของภาษา และวัฒนธรรม ถึงแม้ว่าจะนับถือศาสนาอิสลามเหมือนกัน

เป็นของตัวเอง เมื่อพวกเขามีเงินทุนและประสบการณ์เพียงพอ ด้วยความได้เปรียบทางภาษาของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ภาษามลายูถิ่นปาตานีซึ่งมีความคล้ายคลึงกับภาษามลายูกลางที่ใช้ในประเทศมาเลเซียทำให้พวกเขามีความสามารถเปิดร้านต้มยำได้สะดวก ในปัจจุบันจึงมีร้านต้มยำส่วนใหญ่เป็นธุรกิจของคนไทยเชื้อสายมลายู ซึ่งมีการประมาณว่ามีร้านต้มยำในประเทศมาเลเซีย จำนวน 5,000 ร้าน และมีแรงงานจากจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้าไปทำงานในร้านต้มยำ จำนวน 100,000 ถึง 150,000 คน (ชิตชนก ราฮิมมูลา, 2551)

จากที่มีจำนวนร้านต้มยำเป็นจำนวนมาก และมีแรงงานไทยเชื้อสายมลายูมากขึ้นทำให้มีการจัดตั้งสมาคมร้านต้มยำซึ่งเป็นสมาคมของผู้ประกอบการร้านต้มยำ โดยนายมุตา⁵ ซึ่งเป็นเพื่อนของนายอาหมัดที่เป็นคนไทยเชื้อสายมลายูรายแรกที่เปิดกิจการร้านต้มยำเป็นผู้ก่อตั้งสมาคมขึ้น สมาชิกชมรมเป็นคนไทยเชื้อสายมลายูที่เป็นพลเมืองของประเทศมาเลเซียอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ปัจจุบันมีสมาชิกสมาคม จำนวน 500 คน โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสมาคม เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานธุรกิจ และเพื่อปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของผู้ประกอบการคนไทยเชื้อสายมลายู สมาคมนี้ยังมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับนักการเมืองประเทศมาเลเซีย เนื่องจากผู้ประกอบการร้านต้มยำส่วนใหญ่ได้รับความช่วยเหลือเรื่องการทำบัตรประจำตัวพลเมืองประเทศมาเลเซียจากนักการเมืองมาเลเซีย ในช่วงที่รัฐบาลมาเลเซียต้องการเพิ่มจำนวนประชากรมุสลิมในประเทศ เพื่อต่อรองอำนาจกับคนจีน และคนอินเดียในประเทศ ทำให้รัฐบาลมาเลเซียให้บัตรประจำตัวประชาชนกับอดีตแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูเป็นจำนวนมาก รวมถึงอดีตแรงงานจากประเทศอินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์เช่นกัน

สาเหตุของการย้ายถิ่นจำนวนมากของแรงงานไทยเชื้อสายมลายูเข้าไปทำงานในร้านต้มยำ เนื่องจากธุรกิจร้านต้มยำนั้นเป็นธุรกิจที่ขายอาหารไทยที่มีการเชื่อมโยงกับความเป็นไทย (Thai-ness) กับการประกอบอาชีพ ในส่วนของแรงงานไทยเชื้อสายมลายูจึงถูกสงวนให้เฉพาะคนไทยรวมถึงคนไทยเชื้อสายมลายูที่มีความเป็นไทยในการประกอบอาชีพในร้านต้มยำที่ขายอาหารไทย เนื่องจากระบบความคิดของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูที่เป็นแรงงานในร้านต้มยำอ้างว่าเฉพาะคนไทย⁶ที่สามารถทำอาหารไทยได้เท่านั้น แรงงานต่างชาติอื่นๆ ไม่สามารถปรุงอาหารไทยได้รสชาติเหมือนคนไทย ดังนั้นพ่อครัวแม่ครัวต้องเป็นคนไทย แรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูในร้านต้มยำ

⁵ นามแฝง

⁶ คนไทยในที่นี้อ้างถึงความเป็นพลเมืองของประเทศไทย

ใช้แนวคิดความเป็นไทย ในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศไทยมาใช้เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจของคนไทยเชื้อสายมลายู เพื่อเป็นการกีดกันการจ้างงานของแรงงานต่างชาติอื่นๆ โดยเฉพาะแรงงาน อินโดนีเซียมุสลิม ซึ่งมีค่าจ้างสูงกว่าแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายู แต่อย่างไรก็ตาม แนวคิดความเป็นไทยของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูที่สามารถทำอาหารไทยที่ดีกว่าแรงงานต่างชาติอื่นๆ นั้น สอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาวิจัยไทยศึกษา (Thai Studies) ของนักวิชาการไทยหลายท่านที่คิดว่าการศึกษาด้านวิชาไทยศึกษาโดยนักวิชาการไทยสามารถผลิตองค์ความรู้ได้ดีกว่านักวิชาการที่ไม่ใช่คนไทย โดยเฉพาะนักวิชาการตะวันตกผู้ซึ่งไม่มีความเป็นไทยในตัวเอง ตามที่ Thongchai Winichakul (1994, pp7-8) กล่าวว่า “คนไทยมีคำเตือนเสมอว่าไม่ให้ทำตามฝรั่ง สำหรับพวกเขา ความเป็นไทย คนไทย ไทยศึกษา และอื่นๆ เกี่ยวกับไทย เป็นสิ่งที่ฝรั่งสามารถเข้าใจได้ แต่ไม่สามารถเข้าถึงด้วยความรู้เรื่องราวอย่างลึกซึ้งที่คนไทยสามารถ...การศึกษาเรื่องราวของไทยโดยคนไทยถูกกำหนดอย่างลึกซึ้งภายในชุดวาทกรรมของพวกเขา”

ยิ่งกว่านั้น ร้านต้มยำที่ประเทศมาเลเซียเป็นอาหารฮาลาลตามหลักศาสนาอิสลาม เพื่อให้บริการแก่คนมาเลเซียมุสลิมที่เป็นลูกค้าหลักของธุรกิจนี้ พ่อครัวแม่ครัวควรจะเป็นคนมุสลิม ดังนั้น การประกอบการร้านต้มยำจึงถูกให้ความหมายการเป็นธุรกิจของคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามจากไทยทั้งคนเชื้อสายมลายูและคนไทยมุสลิม ทำให้มีการย้ายถิ่นแรงงานของคนไทยเชื้อสายมลายูจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ข้ามเส้นเขตแดนรัฐชาติไทย-มาเลเซียเข้าไปทำงานในธุรกิจร้านต้มยำในประเทศมาเลเซียเป็นจำนวนมาก นายจ้างร้านต้มยำนิยมจ้างแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่เฉพาะพวกเขาเป็นคนไทยเชื้อสายมลายูที่มีชาติพันธุ์ ภาษาวัฒนธรรม และภูมิปัญญาเดียวกันเท่านั้น แต่ยังรวมถึงพวกเขาเป็นแรงงานต่างชาติราคาถูก ไม่มีการจัดทำใบอนุญาตทำงานให้กับลูกจ้าง รวมถึงการเข้าเมืองผิดกฎหมายด้วย

การย้ายถิ่นเข้าไปทำงานในร้านต้มยำที่ประเทศมาเลเซียนั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้มาตั้งแต่ปี 1970s เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนแรงงานที่เข้าไปทำงานในประเทศมาเลเซีย ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปกติของคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เด็กหนุ่มสาวแสวงหาโอกาสและเสรีภาพในการเดินทางเข้าไปทำงานในประเทศมาเลเซียจากฐานสู้รบ ประสบการณ์ของพวกเขาถูกเล่าสู่กลุ่มเพื่อนๆ ในชุมชนถึงชีวิตความเป็นอยู่ในเมืองหลวงที่ทันสมัย และการจ้างงานที่มีรายได้ที่สูงกว่าในประเทศไทย (200-700 บาทต่อวัน) ซึ่งรายได้ต่อเดือนนั้นสูงกว่าผู้มีวุฒิดการศึกษาระดับปริญญาตรีในเมืองไทย ข้อมูลเกี่ยวกับการไปทำงานที่ร้านต้มยำผ่านเพื่อนสู่เพื่อนจึงเป็นแรงจูงใจผลักดันให้พวกเขาเข้าไปทำงานที่ประเทศ

มาเลเซีย ทั้งนี้เนื่องจากเด็กไทยเชื้อสายมลายูถูกจำกัดโอกาสทางการศึกษา และการจ้างงาน เนื่องจากพวกเขาศึกษาในโรงเรียนปอเนาะ และมีความสามารถในการใช้ภาษาไทยค่อนข้างต่ำ (Liow, 2009; Klanarong, 2003) ซึ่งไม่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานในท้องถิ่นของประเทศไทย ทำให้เด็กหนุ่มสาวปรารถนาที่จะเดินทางไปทำงานในประเทศมาเลเซียเพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า

2. บทบาทของเครือข่ายการย้ายถิ่น

เครือข่ายการย้ายถิ่นนี้เป็นการเชื่อมโยงสายใยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูที่เข้าไปทำงานในร้านต้มยำ คนไทยเชื้อสายมลายูที่เคยเป็นแรงงานในร้านต้มยำ คนไทยเชื้อสายมลายูที่เป็นผู้ประกอบการร้านต้มยำ และคนไทยเชื้อสายมลายูที่ไม่เคยย้ายถิ่นไปทำงานในประเทศมาเลเซียในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย และประเทศมาเลเซียเข้าด้วยกันโดยผ่านความสัมพันธ์ในฐานะความเป็นเครือญาติ ความเป็นเพื่อน และความเป็นคนไทยเชื้อสายมลายูด้วยกัน งานวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับบทบาทของเครือข่ายการย้ายถิ่นให้ความสำคัญเฉพาะกับบทบาทเชิงบวกของเครือข่ายการย้ายถิ่น (Klanarong, 2003) อย่างไรก็ตามบทบาทของเครือข่ายการย้ายถิ่นนั้นยังมีบทบาทเชิงลบเช่นกัน การนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอ ทั้งบทบาทเชิงบวก และบทบาทเชิงลบของเครือข่ายการย้ายถิ่นที่มีต่อแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายู

2.1 บทบาทเชิงบวกของเครือข่ายการย้ายถิ่น

การวิจัยครั้งนี้ค้นพบว่า เครือข่ายการย้ายถิ่นมีบทบาทเชิงบวกที่สำคัญต่อกระบวนการย้ายถิ่นข้ามพรมแดนไทย-มาเลเซียในหลายขั้นตอนตั้งแต่ประเทศต้นทางถึงประเทศปลายทาง ทั้งก่อนการกระบวนกรย้ายถิ่น ระหว่างการย้ายถิ่น และภายหลังการย้ายถิ่น ได้แก่ การตัดสินใจย้ายถิ่นและเลือกถิ่นปลายทาง การเรียนรู้เข้าออกพรมแดนไทย-มาเลเซีย การจัดหาที่พักอาศัย การสร้างชุมชนในประเทศมาเลเซีย

2.1.1 การตัดสินใจย้ายถิ่นและเลือกถิ่นปลายทาง

การมีเครือข่ายในประเทศมาเลเซียนั้นมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นและเลือกถิ่นปลายทางครั้งแรก การย้ายถิ่นภายในประเทศมาเลเซีย และการย้ายถิ่นกลับไปทำงานอีกครั้งหนึ่ง คนไทยเชื้อสายมลายูที่ไม่เคยย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศมาเลเซียสามารถเลือกว่าจะอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้หรือย้ายถิ่นเข้าไปทำงานในประเทศมาเลเซีย ผ่านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในเครือข่ายการย้ายถิ่นที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้ากับประเทศมาเลเซีย นอกจากนั้น ความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลที่เป็นสมาชิกใหม่ภายในเครือข่ายการย้ายถิ่นภายหลังที่แรงงาน

คนไทยเชื้อสายมลายูจากเข้าสู่กระบวนการย้ายถิ่นครั้งแรกแล้ว ความสัมพันธ์นี้มีแนวโน้ม ทำให้เกิดการตัดสินใจย้ายถิ่นภายในประเทศมาเลเซียจากร้านหนึ่งสู่อีกร้านหนึ่ง หรือจากกรุงกัวลาลัมเปอร์สู่เมืองในรัฐอื่นภายในประเทศมาเลเซีย เครือข่ายการย้ายถิ่นนี้จะขยายวงกว้างไปในรัฐต่างๆ ของประเทศมาเลเซีย เนื่องจากการเชื่อมโยงสายใยระหว่างแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูที่เข้าไปทำงานใน ร้านต้มยำระหว่างรัฐต่างๆ เข้ากับสมาชิกในเครือข่ายที่กระจายอยู่ทั่วไปในประเทศมาเลเซีย การมีเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ ทำให้เกิดการตัดสินใจย้ายสถานที่ทำงานระหว่างรัฐตามสายสัมพันธ์ของสมาชิก ในเครือข่ายมากขึ้น นอกจากนี้ยังรวมถึงการตัดสินใจย้าย ถิ่นกลับอีกครั้งหนึ่งของอดีตแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูที่ตัดสินใจกลับภูมิลำเนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว เนื่องจากพวกเขายังคงมีสายสัมพันธ์กับแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูที่กำลังทำงานอยู่ในประเทศมาเลเซีย สายสัมพันธ์ทางสังคมของเพื่อนร่วมเครือข่ายมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจกลับเข้าสู่การเป็นแรงงาน ย้ายถิ่นอีกครั้งของอดีตแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูย้ายถิ่น

2.1.2 การเรียนรู้ที่เข้าออกพรมแดนไทย-มาเลเซีย

เนื่องจากแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่ไม่มีใบอนุญาตทำงานและ/หรือเข้าประเทศอย่างไม่ถูกต้องตามกฎหมายประเทศมาเลเซีย รวมถึงเป็นแรงงานไทยที่ไปทำงานต่างประเทศโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมายแรงงานไทยด้วย ผู้ย้ายถิ่นใหม่จะได้รับความช่วยเหลือจาก แรงงานย้ายถิ่นที่มีประสบการณ์ในการหลบหนีเข้าเมือง หรือ/และการเจรจาต่อรองเพื่อข้ามพรมแดนไปต่อเอกสารการเดินทาง พวกเขา นิยมใช้หนังสือเดินทางและวีซ่า ผ่านพรมแดน 30 วัน ทำให้พวกเขาต้องเดินทางกลับเข้ามาด้านตรวจคนเข้าเมืองที่พรมแดนไทย-มาเลเซียทุกเดือน ด้านตรวจคนเข้าเมืองที่พรมแดนไทย-มาเลเซียมีหลายแห่ง ในแต่ละแห่งมีระดับความเข้มงวดแตกต่างกัน พวกเขาจะทำการเจรจาต่อรองในการข้ามพรมแดนไทย-มาเลเซีย เพื่อกลับเข้ามาทำงานอีกครั้ง ซึ่งเป็นการยากที่จะเข้าออกพรมแดนเข้าและออกภายในวันเดียวกัน วิธีการและกระบวนการเดินทางเข้าและออกนี้ จะเรียนรู้จากสมาชิกในเครือข่ายที่มีประสบการณ์ รวมถึงแรงงานที่ไม่มีเอกสารเดินทางใดๆ ก็จะได้เรียนรู้วิธีการข้ามพรมแดนที่ปลอดภัยผ่านเครือข่ายของพวกเขา

2.1.3 การจัดการที่พักอาศัย

การย้ายถิ่นครั้งแรกนั้น แรงงานจะได้ตำแหน่งงานก่อนที่จะข้ามพรมแดนซึ่งที่พักอาศัยจะถูกจัดเตรียมให้กับแรงงานทุกคน ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการทำงานในร้านต้มยำ แต่เมื่อพวกเขาลาออกจากสถานที่ทำงานนั้น หมายถึงการออกจากที่พักนั้นด้วย เมื่อ

พวกเขาว่างงานพวกเขาสามารถใช้เครือข่ายนี้ในการจัดหาที่พักอาศัย รวมถึงการจัดหาอาหาร จนกว่าพวกเขาจะหางานในร้านใหม่ได้ พวกเขาจึงจะย้ายเข้าไปพักอาศัยในที่แห่งใหม่ แต่ถ้าพวกเขาตกงานเป็นเวลานาน พวกเขาเลือกที่จะอยู่กับเพื่อนเพียงระยะสั้นๆ และย้ายไปใช้เพื่อนคนอื่นๆ ในเครือข่ายเพื่อหาที่พักอาศัย ดังนั้นบทบาทของการจัดหาที่พักอาศัยผ่านเครือข่ายนั้น จะเกิดขึ้นเฉพาะในกรณีพวกเขาตกงานเท่านั้น

2.1.4 การสร้างชุมชนในประเทศมาเลเซีย

ผู้ประกอบการร้านต้มยำมีการรวมตัวกันจัดตั้งสมาคมของตัวเองขึ้น เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานธุรกิจของผู้ประกอบการ แต่เป็นการปกป้องสิทธิผลประโยชน์ของผู้ประกอบการมากกว่าแรงงาน ในกรณีที่แรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูถูกจับในข้อหาเป็นแรงงานที่ไม่มีใบอนุญาตทำงานทางสมาคมนี้จะเป็นผู้เจรจาต่อรองกับผู้ตรวจคนเข้าเมือง นอกจากสมาคมต้มยำแล้ว แรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูยังได้สร้างชุมชนของตนเองขึ้นมาอย่างไม่เป็นทางการ ผ่านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสมาชิกในเครือข่ายการย้ายถิ่น โดยมีการจัดการแข่งขันฟุตบอลของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูที่ทำงานในร้านต้มยำเป็นประจำทุกปี ซึ่งเรียกว่า Tom Yum Cup และมีการจัดการแข่งขัน Tom Yum Soccer League เป็นประจำทุกสัปดาห์ กิจกรรมของชุมชนแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูนี้สามารถรวบรวมแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูในร้านต้มยำจากทั่วกรุงกัวลาลัมเปอร์เข้าร่วมการแข่งขันเป็นจำนวนมากในแต่ละครั้ง การจัดแข่งกีฬาไม่ได้เป็นเพียงแค่นันทนาการเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นการสร้างชุมชน และขยายความสัมพันธ์ภายในบุคคลภายในกลุ่มแรงงานไทยเชื้อสายมลายูอย่างต่อเนื่อง

2.2 บทบาทเชิงลบของเครือข่ายการย้ายถิ่น

บทบาทเชิงลบของเครือข่ายการย้ายถิ่นไม่ได้ถูกพิจารณาในงานวิจัยการย้ายถิ่นที่ผ่านมา ถึงแม้ว่าเครือข่ายการย้ายถิ่นจะมีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ แต่เครือข่ายนี้ก็ส่งบทบาทเชิงลบต่อผู้ย้ายถิ่นที่เป็นสมาชิกในเครือข่ายเช่นกัน บทบาทเชิงลบที่เกิดจากการเครือข่ายการย้ายถิ่นทำให้เกิดความเข้าใจที่ตื้นเขินต่อกระบวนการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า เครือข่ายมีบทบาทเชิงลบได้แก่ การจำกัดโอกาสในการย้ายถิ่นภายในประเทศมาเลเซีย การจำกัดความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสาร การจำกัดโอกาสในการเปลี่ยนอาชีพ การจำกัดโอกาสในการสร้างความสัมพันธ์กับคนท้องถิ่น และการใช้ยาเสพติดภายในเครือข่าย

2.2.1 การจำกัดโอกาสในการย้ายถิ่นภายในประเทศมาเลเซีย

เนื่องจากแรงงาน คนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นครั้งแรกที่ได้รับช่วยเหลือของนายจ้างซึ่งมีความสัมพันธ์แบบผิวเผิน (weak ties) การเข้าไปทำงานในประเทศมาเลเซีย

ได้ด้วยความช่วยเหลือของบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกในครอบครัวทางสายโลหิตนั้น ทำให้เกิดเป็นบุญคุณที่บุคคลนั้นให้ความช่วยเหลือในการเข้าไปทำในประเทศมาเลเซีย เมื่อเข้าสู่กระบวนการย้ายถิ่นแล้ว แรงงานเหล่านี้จะรวบรวมข้อมูลถึงความต้องการแรงงานในตลาดแรงงาน และสวัสดิการการจ้างงาน และเงื่อนไขในการทำงานที่แตกต่างกันระหว่างสถานที่ทำงาน แต่สำหรับแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูที่เข้ามาทำงานผ่านความสัมพันธ์แบบผิวเผินที่ไม่ใช่ญาติ จะถูกจำกัดโอกาสในการย้ายสถานที่ทำงานภายในประเทศมาเลเซีย เนื่องจากพวกเขามีแนวคิดเรื่องบุญคุณต่อนายจ้างที่ให้ความช่วยเหลือในการย้ายถิ่นครั้งแรก และนายจ้างก็ใช้แนวคิดความเป็นญาติเสมือน (fictive kinship) ในการดูแลแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายู เพื่อควบคุมลูกจ้าง เช่น นายจ้างคนไทยเชื้อสายมลายู ใช้ความสัมพันธ์ที่มีต่อแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูในฐานะคนร่วมหมู่บ้านและชาติพันธุ์เดียวกัน เสมือนพวกเขเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว แต่สวัสดิการและค่าจ้างแรงงานของนายจ้างคนไทยเชื้อสายมลายูต่ำกว่านายจ้างคนมาเลเซียเชื้อสายมลายู แรงงานที่ย้ายถิ่นครั้งแรกกับนายจ้างที่มีความสัมพันธ์แบบผิวเผินจึงจำกัดโอกาสในการย้ายถิ่นไปทำงานสถานที่อื่นในประเทศมาเลเซีย

2.2.2 การจำกัดความเชื่อถือของข้อมูลข่าวสาร

แรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูรับข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งงานจากเครือข่ายของพวกเขาเพื่อแสวงหาแหล่งงานที่ดีกว่า โดยเฉพาะวัยรุ่นผู้ชาย ข้อมูลเกี่ยวกับงานและนายจ้างจะถูกส่งผ่านจากสมาชิกในเครือข่ายและจากเพื่อนคู่เพื่อนในเครือข่าย ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ทำงาน รายได้ สวัสดิการ และนายจ้าง ซึ่งบ่อยครั้งข้อมูลที่ส่งผ่านภายในเครือข่ายขาดความเชื่อถือ เนื่องจากการส่งข้อมูลข่าวสารผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ จากเพื่อนคู่เพื่อนที่มีความสัมพันธ์แบบผิวเผิน (weak ties) ข้อมูลที่ส่งผ่านจากเพื่อนคู่เพื่อนในเครือข่ายทำให้ แรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูอาจถูกนายจ้างหลอกหลวงเพราะเขาไม่มีสมาชิกในเครือข่ายที่กำลังทำงานในที่แห่งแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูที่ได้งานในร้านต้มยำที่ดีส่วนมากมาจากการใช้สมาชิกในเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น (strong ties) และสมาชิกเครือข่ายคนนั้นทำงานหรือเคยทำงานที่นั่นมาก่อนในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล ซึ่งเป็นการรับประกันความเสี่ยง และการหลอกหลวงของนายจ้าง

2.2.3 การจำกัดโอกาสในการเปลี่ยนอาชีพ

เมื่อเด็กหนุ่มสาวเข้ามาสู่การทำงานเป็นแรงงานในร้านต้มยำแล้ว พวกเขาจะเรียนรู้ทักษะการทำงานจากเด็กล้างจาน จนสู่การเป็นพ่อครัวแม่ครัว ซึ่งได้รับค่าจ้างที่มากกว่าตำแหน่งอื่นๆ ทั้งนี้พวกเขาจะใช้เวลาในการพัฒนาทักษะความสามารถในการ

แรงงานด้วยกัน ซึ่งเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงผู้ใช้ยาเข้าด้วยกัน

การมีเครือข่ายการย้ายถิ่นแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูที่เชื่อมโยงสายใยความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายู เข้ากับผู้ที่เคยย้ายถิ่น คนไทยเชื้อสายมลายูที่เป็นผู้ประกอบการร้านต้มยำ และผู้ที่ไม่เคยย้ายถิ่นที่อยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้กับประเทศมาเลเซียเข้าด้วยกัน รวมถึงการเชื่อมโยงสายใยความสัมพันธ์ภายในประเทศมาเลเซียเป็นการอำนวยความสะดวก และให้ประโยชน์ต่อแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูเป็นอย่างยิ่งในหลายช่วงของกระบวนการย้ายถิ่น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Klanarong (2003) ค้นพบว่า แรงงานย้ายถิ่นหญิงในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีเครือข่ายการย้ายถิ่นที่เชื่อมโยงระหว่างถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทางทำให้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับงานและเงื่อนไข และช่วยเหลือในการเข้าไปทำงานในประเทศมาเลเซีย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทของเครือข่ายทางสังคมที่มีความสำคัญต่อก่อน และระหว่างการย้ายถิ่น แต่ผลการวิจัยครั้งนี้ค้นพบว่า บทบาทของเครือข่ายที่มีการเชื่อมโยงสายใยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในเครือข่ายทั้งในถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทางไม่ได้มีบทบาทสำคัญเฉพาะก่อน และระหว่างการย้ายถิ่นเท่านั้น แต่เครือข่ายการย้ายถิ่นเป็นกลไกที่มีคุณค่าต่อกระบวนการย้ายถิ่นทั้งก่อนการย้ายถิ่น ระหว่างการย้ายถิ่น และหลังการย้ายถิ่น เนื่องจากบทบาทของเครือข่ายมีบทบาทในวิถีชีวิตประจำวันของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูที่เข้าไปทำงานในประเทศมาเลเซีย และบทบาทของเครือข่ายนี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะเชิงบวกเท่านั้น แต่ยังรวมถึงบทบาทเชิงลบที่เกิดจากการใช้และเข้าถึงของเครือข่าย ถ้าปราศจากเครือข่ายการย้ายถิ่น แรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูจะไม่สามารถสามารถในการข้ามพรมแดนไทย-มาเลเซียเพื่อไปทำงานในร้านต้มยำ รวมถึงการดำเนินชีวิตในประเทศมาเลเซีย การย้ายถิ่นของพวกเขามีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยการใช้ประโยชน์จากเครือข่ายตลอดกระบวนการย้ายถิ่นทั้งในประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย

บทสรุป

การมีเครือข่ายระหว่างประเทศไทยและประเทศมาเลเซียทำให้มีกระแสการย้ายถิ่นแรงงานของคนไทยเชื้อสายมลายูเป็นจำนวนมากเข้าสู่ตลาดแรงงานในธุรกิจร้านต้มยำของผู้ประกอบการคนไทยเชื้อสายมลายู และคนมาเลเซียเชื้อสายมลายู ธุรกิจร้านต้มยำเป็นต้นกำเนิดของเครือข่ายการย้ายถิ่นที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยให้เข้ากับประเทศมาเลเซียซึ่งก่อให้เกิดการย้ายถิ่นข้ามพรมแดนไทย-มาเลเซีย และ มีการขยายวงกว้างออกไป ตามการขยายตัวของธุรกิจร้านต้มยำซึ่งก่อให้เกิดความต้องการแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายู เพื่อเป็นแรงงานในธุรกิจร้านอาหารชาติ

พันธุ์ ที่ใช้ความเป็นไทยในการประกอบการร้านอาหารไทยฮาลาลในประเทศมาเลเซีย ธุรกิจร้านต้มยำในประเทศมาเลเซียจึงเป็นตัวแปรที่สำคัญที่มีต่อการย้ายถิ่นของคนไทยเชื้อสายมลายูเข้าไปทำงานในประเทศมาเลเซียเนื่องจากเครือข่ายการย้ายถิ่นมีบทบาทที่หลากหลายในการสนับสนุนและส่งเสริมการย้ายถิ่น ทั้งก่อนการย้ายถิ่น ระหว่างการย้ายถิ่น และหลังการย้ายถิ่น รวมถึงมีบทบาทในวิถีชีวิตประจำวันของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูในประเทศมาเลเซีย เครือข่ายการย้ายถิ่นของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูที่ทำงานในร้านต้มยำในประเทศมาเลเซียสามารถอธิบายสาเหตุของการที่มีการย้ายถิ่นข้ามพรมแดนไทย-มาเลเซียที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและไม่มีที่สิ้นสุด เพราะการมีเครือข่ายการย้ายถิ่นเป็นกลไกที่มีคุณค่าต่อกระบวนการย้ายถิ่นข้ามพรมแดนไทย-มาเลเซีย และมีบทบาทสำคัญหลากหลายต่อกระบวนการย้ายถิ่น ถ้าปราศจากเครือข่ายการย้ายถิ่นแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูไม่สามารถเชื่อมโยงการย้ายถิ่นระหว่างประเทศไทยเข้ากับประเทศมาเลเซียได้ด้วยกันก็ได้ แต่อย่างไรก็ตามนักวิชาการควรตระหนักถึงบทบาทเชิงลบที่มีต่อการใช้เครือข่ายเช่นกัน เพราะบทบาทการใช้เครือข่ายไม่ได้จำกัดเฉพาะบทบาทเชิงบวกเท่านั้น การใช้เครือข่ายยังมีบทบาทเชิงลบต่อสมาชิกเครือข่ายเช่นกัน คุณค่าของเครือข่ายการย้ายถิ่นนี้ทำให้รัฐบาลไทยและมาเลเซียไม่สามารถควบคุมการย้ายถิ่นเข้าไปทำงานอย่างผิดกฎหมายของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ในประเทศมาเลเซีย ทั้งนี้การย้ายถิ่นของคนไทยเชื้อสายมลายูที่เข้าไปทำงานในประเทศมาเลเซียควรอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์แบบแน่นแฟ้น (strong ties) ที่เป็นสมาชิกในครอบครัวให้ความช่วยเหลือในการย้ายถิ่นข้ามพรมแดน เนื่องจาก มีความปลอดภัย และความน่าเชื่อถือมากกว่าความสัมพันธ์แบบผิวเผิน (weak ties) ที่อาจมีโอกาสเกิดผลกระทบเชิงลบที่มีต่อการใช้เครือข่าย

อ้างอิง

- ชิดชนก ราธิมมูลา. (2551). แนวทางการจัดสวัสดิการการกำหนดค่าธรรมเนียม ที่มีผลต่อการสร้างแรงจูงใจให้แรงงานร้านอาหารไทยผันเข้าสู่ระบบการจ้างแรงงานต่าง ต้าวของมาเลเซียอย่างถูกกฎหมาย, ในรายงานการประชุมวิชาการเพื่อนำเสนอผล งานวิจัยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, วันที่ 5 กรกฎาคม 2551. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปัตตานี
- Berg, B. L. (2004). **Qualitative research methods for the Social Sciences.** Boston : Allyn and Bacon.
- Fetterman, D. M. (1998). **Ethnography: Step by Step.** Thousand Oaks California Sage Publications.
- Gurak, D.T. and Caces, F (1992). 'Migration Networks and the Shaping of Migration Systems', in M. Kritz, L.L. Lim and H. Zlotnik (ed.), **International Migration Systems A Global Approach.** Oxford: Clarendon Press.
- Klanarong, N (2003). **Female International Labour Migration from Sothern Thailand.** PhD. Thesis, Department of Geographical and Environmental Studies. Adelaide: University of Adelaide.
- Liow, J.C. (2009). **Islam, Education, and Reform in Southern Thailand: Tradition and Transformation.** Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Massey, D, Alarco'n, R, Durand, J & Gonza'lez, H (1987). **Return to Azlan: The Social Process of International Migration from Western Mexico.** Berkeley: University of California Press.
- Massey, D., J. Arango, et al. (1998). **Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium.** New York: Oxford University Press.
- Muhamed, K and Chantavanich, S (2001). 'Thai Migrant Workers in Malaysia', in Chantavanich, A. Germershausen, S. Laodumrongchai, J. Chotipanich Prachason (ed), **Thai Migrant Workers in East and Sotheast Asia: the Prospects of Thailand's Migration Policy in the Light of the Regional Economic Recession: Conditions in Destination Countries, Asian**

Research Center for Migration, Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University, Bangkok, pp119-128.

Sarantakos, S (2005). **Social Research**. New York: Palgrave Macmillan.

Winichakul, T (1994). **Siam Mapped: a History of the Geo-Body of a Nation**. Honolulu: University of Hawaii Press.

